

نقش شبکه های اجتماعی بر هوش اخلاقی و روابط والد فرزندی در شهر اصفهان

فاطمه احمدزاده

کارشناسی ارشد گروه روانشناسی عمومی، اصفهان، ایران

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی تأثیر شبکه های اجتماعی و اینترنت با هوش اخلاقی، مسئولیت پذیری و ارتباط با والدین در دانش آموزان دوره ی اول متوسطه ی شهر اصفهان انجام شد. پژوهش حاضر، توصیفی واز نوع همبستگی است. جامعه ی آماری، کلیه ی دانش آموزان دوره ی اول متوسطه ی شهر اصفهان در سال تحصیلی ۹۹-۹۸ بودند که از این میان، ۴۰۴ نفر به روش نمونه گیری تصادفی انتخاب شدند. برای گردآوری داده ها، از ۴ پرسشنامه ی هوش اخلاقی لینک و کیل (۲۰۰۵)، ارتباط با والدین فاین (۱۹۸۳)، مسئولیت پذیری نواز کاستا و مک کری (۱۹۸۹) و پرسشنامه ی استفاده از شبکه ها ی اجتماعی محقق ساخته، استفاده شد و پایایی آن ها نیز با استفاده از معیار آلفای کرونباخ به دست آمد. همچنین تجزیه و تحلیل داده ها توسط نرم افزار SPSS و به روش آمار توصیفی و استنباطی (همبستگی و رگرسیون) انجام گرفت. تایج پژوهش نشان داد که، استفاده از اینترنت و شبکه های اجتماعی با هوش اخلاقی، مسئولیت پذیری و ارتباط با والدین، رابطه ی منفی معنادار در سطح $P < 0/01$ دارد و ضرایب همبستگی پیرسون آن ها به ترتیب ۰/۳۶، ۰/۴۴ و ۰/۴۶ بوده است.

واژه های کلیدی: اینترنت، شبکه های اجتماعی، هوش اخلاقی، ارتباط با والدین، مسئولیت پذیری، دانش آموزان دوره اول شهر اصفهان

مقدمه

دستاوردهای بشر از صنعت و فن آوری‌های نوین علاوه بر منافی که برای بشر داشته ورفاهی که برای اوبه ارمغان آورده، همواره آسیب‌هایی را نیز به همراه داشته است. اگرچه بسیاری از ابداعات و نوآوری‌ها با انگیزه‌ی تأمین رفاه و آسایش و تحکیم ارزش‌های انسانی و در جهت نیل به کمال شکل گرفته است، اما در عین حال به دلیل برخی کج‌فکری‌ها و استفاده‌های نادرست از ابزارهای جدید، این اختراعات، گاه جسم و جان انسان‌ها را مورد آسیب قرار داده و گاه، فرهنگ و اعتقادات و رفتارهای اجتماعی‌وی را دگرگون کرده است (صلاحی مقدم، ۱۳۸۹). شبکه‌های مجازی به عنوان یکی از مهم‌ترین ابداعات بشر در قرن اخیر، با قابلیت‌ها و کارکردهای متعدد و گسترده‌اش، بخش‌های مختلف زندگی انسانی را تحت تأثیرات مثبت و منفی خود قرار داده است. مبنا و هدف اصلی این نوع شبکه‌ها، برداشتن فاصله‌ی جغرافیایی میان انسان‌های سراسر دنیا و ایجاد تحول در عرصه‌ی ارتباطات و تبادل اطلاعات است (آدامز، ۲۰۰۶). شبکه‌های مجازی، کار خود را به عنوان ابزار ارتباط دانشمندان و خصوصاً جهت تبادل داده‌ها و منابع تحقیقاتی، یا به عبارتی جهت خلق اجتماعی علمی، شروع کردند و به مرور زمان توانستند خود را تا سطح برقراری ارتباط بین افراد از طریق تلفن‌های همراه ارتقا بخشند. پس از مدتی، این نوع شبکه‌ها به منزله‌ی فضایی جدید جهت بسط فعالیت‌های تجاری در امور نقل و انتقالات مالی، بازاریابی و همچنین ابزار پیگیری برای مصرف‌کنندگان، مورد توجه واقع شدند. وبلاگ‌ها و وب‌سایت‌ها، نرم‌افزارهای گفتگوی آنلاین، سرویس‌های پست الکترونیک و... امکانات جدیدی بودند که در پرتوی شبکه‌های مجازی و شبکه‌ی جهانی وب، در اختیار کاربران قرار گرفتند. در حالی که هنوز هیچ‌کس تصور نمی‌کرد که روزی جنبه‌ی اجتماعی اینترنت به صورت کاربرد اصلی آن درآید، شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، پا به عرصه‌ی وجود گذاشتند. این موضوع در بین کاربران اینترنتی چنان مورد استقبال قرار گرفت که به جرأت می‌توان گفت: یکی از تأثیرگذارترین سرویس‌های ارائه‌شده در اینترنت و وب که در سال‌های اخیر تحول شگرفی در نظام اجتماعی کشورهای مختلف جهان به وجود آورده، شبکه‌های اجتماعی و مجازی بوده است (ساروخانی، ۱۳۸۷). تغییر و تحولات ناشی از اینترنت در نظام اجتماعی، انکارناپذیر است. این تغییرات حتی شیوه‌ی برقراری ارتباط بین شاگرد و استاد و روش تدریس در سطوح دانشگاهی را هم متحول کرده و قابلیت انجام تحقیقات توسط دانشجویان و به اشتراک گذاشتن یافته‌های آن‌ها با دیگران را بالا برده است. امروزه، دانش‌آموزان هم به نوعی برای تکالیف درسی و برقراری روابط اجتماعی خود به اینترنت وابسته شده‌اند. دانشجویان انتظار دارند که دامنه‌ی فرآیند یادگیری خود را در هر لحظه که نیازمند سؤال و برقراری رابطه با استاد باشند، به خارج از محدوده‌های کلاس گسترش دهند. پست الکترونیکی، اتاق‌های گفتگو و نشست‌های اینترنتی باعث گردیده تا ارتباط دانشجویان با استاد و مطالب درسی، بیشتر گردد. این امر نکته‌ی مثبتی برای آینده‌ی آموزش و تعلیم محسوب می‌شود و همه‌ی این‌ها مرهون اینترنت، وب و شبکه‌های اجتماعی مجازی است. این شبکه‌ها، بصورت کاملاً غیرمنتظره، امکان برقراری ارتباط بین افراد و شهروندان را فراهم نموده است، امری که در گذشته و در تاریخ روابط بین الملل در تئوری و در عمل، به یک رؤیا شبیه بود. امروزه، شهروندان جوامع مختلف با درنوردیدن مرزهای جغرافیایی می‌توانند عقاید، نظرات و اطلاعات خود را با یکدیگر به اشتراک بگذارند و از این رهگذر، به خلق قلمرویی عمومی جهانی بپردازند که می‌تواند کاملاً مجزا و در مواردی متناقض با قلمروهای ارتباطی در سطوح دیپلماتیک و دولتی باشد. شبکه‌های مجازی و سرویس‌های ارائه‌شده در قالب آن، در عین حال که ابزار مفیدی برای کسب و تبادل اطلاعات هستند، اما می‌توانند مخرب نیز باشند. به بیان دیگر، شبکه‌های مجازی، ابزار قدرتمندی است که هم می‌تواند باعث فساد گردد و هم رشد علمی، فرهنگی و اجتماعی نوجوانان و جوانان را فراهم آورد.

بیان مسأله

اینترنت، این فن آوری جدید، جایی بین دو سوی جبرگرایی فنی و سازه‌ی اجتماعی قرار دارد و در انواع فعالیت‌های آدمی رخنه کرده است (پاتریشیا^۱، ۱۳۸۲). اینترنت، شکل و شرایط کنش اجتماعی و تجربه‌ی انسانی را در سرتاسر جهان تعیین می‌کند (کاستلز^۲، ۱۳۸۵). هر شبکه‌ی اجتماعی، فرهنگ ارتباطاتی خاص خود را دارد، یعنی منش و گفتار مخصوص و منحصر، برای خود برگزیده است. فرد با عضویت در آن، درگیر نوع خاصی از فرهنگ ارتباطاتی می‌شود که شامل مؤلفه‌هایی چون: برخورد، تگه-کلام، اصطلاحات مخصوص، رفتار، تیپ شخصیتی و ظاهری است. بدون تردید، میزان تأثیرپذیری فرد از این محیط، صفر مطلق نخواهد بود، پس هر شبکه‌ی اجتماعی، هویت مطلوب خود را ترویج می‌کند. به طور کلی، همه‌ی اجزای یک شبکه‌ی اجتماعی که فرد با آن در تعامل است، در ضمیر ناخودآگاه فرد تأثیر می‌گذارد. هویت ارتباطی فرد نیز چیزی نیست که به ضمیر ناخودآگاه مرتبط نباشد. قهرمانی، جعفری باغ خیراتی و نظری (۱۳۹۰) طی یک مطالعه تحت عنوان "وابستگی به اینترنت و تأثیر آن بر وضعیت تحصیلی دانشجویان" در دانشگاه علوم پزشکی شیراز، مشاهده نمودند که بین وابستگی به اینترنت و پیشرفت تحصیلی، رابطه‌ی معنا داری وجود دارد. اُرسال^۳ (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان "بررسی اعتیاد اینترنتی بر افسردگی در بین دانشجویان" نشان داده است که، همبستگی مثبت و معنی داری بین میزان افسردگی و سطح اعتیاد به اینترنت در میان دانشجویان وجود دارد. همچنین، دروسل^۴ (۲۰۱۲) در تحقیقی با عنوان "شبکه‌های اجتماعی و ارتباطات بین فردی و مهارت‌های حل مسئله، میان دانشجویان سال اول کالج" دریافت که، افراد برای برقراری ارتباط و حل و فصل مناقشات روزمره، ترجیح می‌دهند که به جای ارتباط چهره به چهره از پیام کوتاه و شبکه‌های اجتماعی استفاده کنند. طی یک مطالعه‌ی دیگر تحت عنوان "رابطه‌ی بین شبکه‌های اجتماعی و مشارکت اجتماعی نوجوانان" اسدتیر^۵ (۲۰۱۵) بیان کرد که استفاده‌ی بیش از حد از اینترنت، می‌تواند به انزوای اجتماعی منجر شود. بیرامی و موحدی (۱۳۹۳) با کمک تحقیقی در مورد "ارتباط حمایت اجتماعی ادراک شده و احساس تنهایی اجتماعی - عاطفی با اعتیاد به اینترنت در جامعه‌ی دانشجویی" دریافت که بین نمرات افراد در حمایت اجتماعی ادراک شده و احساس تنهایی با اعتیاد به اینترنت، ارتباط معناداری وجود دارد. همچنین کردلو (۱۳۸۷) در پژوهش خود با عنوان "بررسی عوامل مؤثر بر مسئولیت‌پذیری نوجوانان دبیرستانی در خانه و مدرسه" دریافت که، بین مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دختر و پسر، تفاوت معناداری وجود ندارد و نیز، ارتباط معناداری بین احساس امنیت، تعلق و عزت نفس بالا با مسئولیت‌پذیری است. بر اساس گزارشی از مؤسسه‌ی پیو^۶ که در مارس ۲۰۱۳ منتشر شده است، استفاده‌ی روزافزون نوجوانان و جوانان از تلفن‌های همراه هوشمند، روند استفاده‌ی آن‌ها را، جهت اتصال به اینترنت نیز افزایش داده است، همچنین بیان شده، نوجوانان و جوانانی که از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند، اطلاعاتی بسیار بیشتر از سایر گروه‌ها و اقشار سنی در این شبکه‌ها به اشتراک می‌گذارند (اکبری تبار، اسکندری پور، ۱۳۹۲).

امروزه عواملی نظیر: تسهیم اخبار و اطلاعات، آزادی در ارتباطات، جریان آزاد اطلاعات در شبکه، توانایی کنترل مخاطب بر اطلاعات شخصی، سرگرمی، ایجاد روابط جدید، حفظ روابط قدیمی و برابری اصولی در شبکه، در پیوستن افراد به شبکه‌های

¹ Patrishia

² Kastelz

³ Orsal

⁴ Drussell

⁵ sdóttir

⁶ Piao

اجتماعی نقش اساسی داشته است. سایت هایی از جمله فیس بوک، به مشترکان خود کمک می کنند با دوستان و اعضای خانواده در هر نقطه از کره ی خاکی که قرار گرفته اند ارتباط داشته باشند و همین قابلیت ها باعث می شود تا در جریان حضور در شبکه های اجتماعی، احساسات مثبت و منفی ما نیز برانگیخته شود. بنابراین دور از ذهن به نظر نمی رسد که روز به روز بر محبوبیت این برنامه ها افزوده شود (کیا ونوری مرادآبادی، ۱۳۹۱). اینترنت صرف نظر از این که چه محتوایی داشته باشد، یکی از علل انزوای اجتماعی، پوک شدن دموکراسی، سطحی شدن وده ها آسیب دیگر شمرده می شود (کوثری، ۱۳۸۷). باتوجه به تحقیقات انجام شده، بر آن شدیم تا پژوهشی تحت عنوان بررسی تأثیر شبکه های اجتماعی و اینترنت با هوش اخلاقی، مسئولیت پذیری و ارتباط با والدین در بین دانش آموزان دوره ی اول متوسطه ی شهر اصفهان، انجام دهیم.

اهداف پژوهش

هدف اصلی

بررسی رابطه ی بین عضویت و استفاده از شبکه های اجتماعی و اینترنت با هوش اخلاقی، ارتباط با والدین و مسئولیت پذیری، در دانش آموزان دوره ی اول متوسطه ی شهر اصفهان

اهداف فرعی

- ۱- بررسی رابطه ی بین عضویت و استفاده از شبکه های اجتماعی و اینترنت با هوش اخلاقی، در دانش آموزان دوره ی اول متوسطه ی شهر اصفهان
- ۲- بررسی رابطه ی بین عضویت و استفاده از شبکه های اجتماعی و اینترنت با والدین، در دانش آموزان دوره ی اول متوسطه ی شهر اصفهان
- ۳- بررسی رابطه ی بین عضویت و استفاده از شبکه های اجتماعی و اینترنت با مسئولیت پذیری، در دانش آموزان دوره ی اول متوسطه ی شهر اصفهان

فرضیه های پژوهش

فرضیه ی اصلی

بین عضویت و استفاده از شبکه های اجتماعی و اینترنت با هوش اخلاقی، ارتباط با والدین و مسئولیت پذیری، در دانش آموزان دوره ی اول متوسطه ی شهر اصفهان، رابطه ی معنادار وجود دارد.

فرضیه های فرعی

- ۱- بین عضویت و استفاده از شبکه های اجتماعی و اینترنت با هوش اخلاقی، در دانش آموزان دوره ی اول متوسطه ی شهر اصفهان، رابطه ی معنادار وجود دارد.
- ۲- بین عضویت و استفاده از شبکه های اجتماعی و اینترنت با والدین، در دانش آموزان دوره ی اول متوسطه ی شهر اصفهان، رابطه ی معنادار وجود دارد.

۳- بین عضویت و استفاده از شبکه های اجتماعی و اینترنت با مسئولیت پذیری، در دانش آموزان دوره ی اول متوسطه ی شهر اصفهان، رابطه ی معنادار وجود دارد.

مبانی نظری

۱- ووسن^۷ (۲۰۱۶)، در پژوهش خود با عنوان "آیا پرورش رسانه های اجتماعی و یا محدود کردن همدلی نوجوانان؟" در یک مطالعه ی طولی، نشان داد که استفاده از رسانه های اجتماعی می تواند برای رشد روانی نوجوانان مفید باشد. این مطالعه، در میان ۹۴۲ نوجوان هلندی (۱۰-۱۴ ساله)، دو مرتبه و با فاصله ی یک سال از هم، انجام شد. نتایج بیان می کند که استفاده از رسانه های اجتماعی، منجر به بهبود و افزایش توانایی نوجوان در درک (همدلی شناختی) و به اشتراک گذاری احساسات همسالان خود، (همدلی عاطفی)، در طول زمان خواهد شد.

۲- والدو^۸ (۲۰۱۴)، در تحقیقی با عنوان "اعتیاد به اینترنت در میان نوجوانان" رابطه ی اعتیاد به اینترنت را با هوش معنوی، سلامت روانی و مطلوبیت اجتماعی، در میان نوجوانان مورد بررسی قرار داد. یافته ها نشان دادند که نوجوانان، کاربران مکرر اینترنت هستند و تفاوت معنی داری از نظر جنس، نوع مدرسه و رفتارهای آنلاین میان آن ها وجود دارد و نیز بین استفاده ی زیاد نوجوانان از اینترنت با هوش معنوی و ارتباط با خانواده، رابطه ی معنی دار و مثبتی دیده شد.

۳- حانتیک^۹ (۲۰۱۴)، در تحقیقی با عنوان "شبکه های اجتماعی آنلاین و سلامت روان" نشان داده اند که استفاده ی طولانی مدت از سایت های شبکه های اجتماعی، مانند فیس بوک، با علائم و نشانه های افسردگی، تغییرات در اعتماد به نفس و اعتیاد به اینترنت همراه است.

۴- یائو و پانگ^{۱۰} (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان "تأثیر شخصیت، رفتار والدین و عزت نفس بر اعتیاد به اینترنت" به بررسی بر روی ۲۰۹۵ دانشجو از پنج شهرستان در کشور چین، پرداختند. نتایج نشان داد که بین رفتار والدین و ارتباط آن ها با فرزندان و استفاده از اینترنت، رابطه ی معنا دار وجود دارد.

۵- لندرز^{۱۱} (۲۰۱۴) پژوهشی با عنوان "رابطه ی بین استفاده از اینترنت و ویژگی های شخصیتی" انجام داد. این مطالعه بر روی ۱۱۷ دانشجوی مقطع کارشناسی صورت گرفت. نتایج نشان داد که استفاده از اینترنت رابطه ی منفی با توافق پذیری و وظیفه شناسی کاربران دارد.

۶- انیولا^{۱۲} (۲۰۱۳)، در پژوهش خود با عنوان "تأثیر شبکه های اجتماعی آنلاین بر تعهد کارکنان به وظایف سازمانی در دولت نیجریه"، با انتخاب ۱۰۰ نفر از افراد سازمان، به این نتیجه رسید که بین استفاده از شبکه های اجتماعی آنلاین و عدم استفاده از آن با تعهد سازمانی (که یکی از زیرمقیاس های هوش اخلاقی است) در میان کارکنان، رابطه ی معنی داری وجود دارد.

۷- لی و کیم^{۱۳} در پژوهش خود با عنوان "بررسی نقش شبکه های اجتماعی در تعهد سازمانی" در سال (۲۰۱۱)، عنوان کردند که، گرچه مطالعات در مدیریت عمومی، ویژگی های شخصی، شغلی و پاداش سازمانی را به عنوان عوامل کلیدی ایجاد تعهد سازمانی، شناسایی کرده اند، اما نقش شبکه های اجتماعی را نیز نباید نادیده گرفت. آن ها در پژوهش خود با نظرسنجی از

⁷ Vossen

⁸ Waldo

⁹ Hantik

¹⁰ You&Pang

¹¹ Landers

¹² Eniola

¹³ Lee&Kim

کارکنان سازمانی دو دولت محلی در کره ی جنوبی، نشان دادند که، میزان استفاده از شبکه های اجتماعی در حین کار با میزان تعهد کارمندان رابطه ی معنادار دارد و هرچه این میزان بیشتر باشد، درصد تعهد سازمانی، کاهش می یابد.

پیشینه ی داخلی

۱- عسگری (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی رابطه ی بین استفاده از شبکه ی اجتماعی وایبر با ارتباط میان فردی دانشجویان شهر تهران پرداخت. جامعه ی آماری تحقیق، شامل ۳۸۶۵ نفر از دانشجویان دانشگاه مرکز علمی کاربردی بود که از این میان ۳۴۵ نفر بعنوان حجم نمونه در نظر گرفته شد. نتایج تحقیق نشان داد که در هر سه مؤلفه ی وابستگی بین فردی، میانگین دانشجویانی که عضو شبکه ی اجتماعی وایبر هستند، بالاتر از دانشجویانی است که از شبکه ی اجتماعی وایبر استفاده نمی کنند. همچنین بین شبکه- ی اجتماعی وایبر با اتکاء عاطفی به دیگران، رابطه ی معنی داری وجود دارد، در حالی که رابطه ی بین شبکه ی اجتماعی وایبر با کمبود اعتماد به نفس و عدم استقلال معنی دار نبود.

۲- ابراهیمی (۱۳۹۴) پژوهشی با عنوان " بررسی رابطه ی بین اعتیاد به اینترنت با ویژگی های شخصیتی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره ی دوم متوسطه ی شهرستان خواف" انجام داد. جامعه ی آماری این پژوهش، شامل کلیه ی دانش آموزان (دختر و پسر) دوره ی متوسطه در استان خراسان رضوی، شهرستان خواف بود که از میان آن ها، ۲۰۰ نفر، به شیوه ی نمونه گیری تصادفی- طبقه ای انتخاب شده بودند. وی نشان داد که، بین اعتیاد به اینترنت و پیشرفت تحصیلی همبستگی معنا دار و منفی وجود دارد و میانگین استفاده از اینترنت در پسران بالاتر از دختران است. همچنین همبستگی میان اعتیاد به اینترنت با توافق پذیری معنا دار مثبت است.

۳- رحیمی، مدنی، محمدی (۱۳۹۴)، پژوهش خود را با عنوان " بررسی رابطه ی بین هوش اخلاقی و سرمایه ی اجتماعی با مسئولیت پذیری دانشجویان" با جامعه ی آماری، ۷۱۳۲ نفر و نمونه آماری، ۳۶۴ نفر بر روی دانشجویان دانشگاه کاشان، انجام دادند و به این نتیجه رسیدند که، بین هوش اخلاقی و مسئولیت- پذیری دانشجویان، رابطه ی مثبت و معنادار وجود دارد.

۴- وطنی و سارعی (۱۳۹۳)، پژوهشی با عنوان " رابطه ی بین میزان بهره‌مندی از رسانه‌های نوین (اینترنت) و میزان پای‌بندی نسل جوان به ارزش‌های اجتماعی" را به روش پیمایشی انجام دادند. جامعه ی آماری، از بین دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، انتخاب شدند. نتایج نشان داد رابطه ی بین میزان بهره‌مندی از اینترنت و ارتباط اجتماعی بین دختر و پسر، قانون‌گرایی، ثروت‌گرایی و مسئولیت‌ پذیری معنادار و مستقیم است. این نتایج نشان می‌دهد اینترنت به عنوان یکی از رسانه‌های دارای مخاطب خاص به نسبت کارکرد و بهره‌مندی جوانان دانشجو بر ارزش‌های اجتماعی آن‌ها تأثیرگذار بوده است.

۵- امیرپور و گریوانی (۱۳۹۳)، در تحقیقی با عنوان " تأثیر شبکه های اجتماعی بر سبک زندگی جوانان" به بررسی شبکه های اجتماعی نوین و پیامدها و کارکردهای آن بر کنش های روزمره و روابط اجتماعی جوانان پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که، شبکه های اجتماعی نقش عمده ای در تغییر سبک زندگی، نگرش ها، عقاید، باورها و هویت جوانان ایفا می کنند و استفاده ی بیش از حد از آن، کاهش روابط خانوادگی را به همراه خواهد داشت.

روش تحقیق

روش های متعددی برای تحقیق به کار برده می شود و معمولاً محققان در خصوص تعریف مشخص از انواع روش های تحقیق، اتفاق نظر نداشته و براین اساس، تقسیم بندی های متفاوتی از آن بعمل آمده است. هدف در این پژوهش، از نوع کاربردی و روش تحقیق، توصیفی و از نوع همبستگی بوده است.

جامعه ی آماری

جامعه ی آماری عبارت است از: کلیه ی عناصر و افرادی که در یک مقیاس جغرافیایی مشخص، دارای یک یا چند صفت مشترک باشند. هرچه جامعه ی آماری کوچک تر باشد، می توان آن را دقیق تر از یک جامعه ی آماری بزرگ تر مطالعه نمود (حافظ نیا، ۱۳۸۷). جامعه ی آماری پژوهش حاضر، شامل ۲۵۷۲۵ نفر از دانش آموزان دوره ی اول متوسطه ی شهر اصفهان، در سال تحصیلی ۹۸-۹۹ بود.

نمونه ی آماری و روش نمونه گیری

چنانچه جامعه ی آماری بزرگ باشد، محقق با توجه به محدودیت امکانات، ناچار است از بین افراد جامعه، تعداد مشخصی را به عنوان نمونه برگزیند و با مطالعه ی این جمع محدود، ویژگی ها و صفات جامعه را مطالعه کرده، شاخص ها و اندازه های آماری آن را محاسبه کند. به این جامعه ی محدود، نمونه می گویند (دلاور، ۱۳۸۷). نمونه عبارت است از، تعدادی از افراد جامعه، که صفات آن ها با صفات جامعه مشابهت داشته و معرف آن بوده و از تجانس و همگنی با افراد جامعه برخوردار باشند. در آمار، به مقادیر اندازه گیری شده ی صفات مربوط به یک نمونه، " شاخص آماری " و به مقادیر اندازه گیری شده ی صفات مربوط به تمام جامعه، " پارامتر " می گویند (حافظ نیا، ۱۳۸۷). در این پژوهش، برای تعیین حجم نمونه، از فرمول کوکران استفاده شد که تعداد آن ۳۷۸ نفر بدست آمد ولی بدلیل احتمال ریزش حجم نمونه، ۴۰۴ نفر، در نظر گرفته شد.

پرسشنامه ی استاندارد هوش اخلاقی

پرسشنامه ی هوش اخلاقی، توسط لینک و کیل در سال ۲۰۰۵ ساخته شده است که شامل ۳۰ گویه می باشد و در ایران نیز، آراسته، عزیزی، شمامی، جعفری راد، آن رادر سال ۱۳۹۰ هنجاریابی کرده اند. این پرسشنامه، به عنوان توانایی کاربرد اصول اخلاق جهانی، در اخلاقیات، اهداف و مراودات یک فرد از روی قاعده است و هدف آن، بررسی ابعاد مختلف هوش عاطفی، از جمله (عمل کردن مبتنی بر اصول، ارزش ها و باورها، راستگویی، استقامت و پافشاری برای حق، وفای به عهد، مسئولیت پذیری برای تصمیمات شخصی، اقرار به اشتباهات و شکست ها، قبول مسئولیت برای خدمت به دیگران، فعّالانه علاقمند بودن به دیگران، توانایی در بخشش اشتباهات خود و توانایی در بخشش اشتباهات دیگران) می باشد.

مؤلفه های پرسشنامه ی هوش اخلاقی

شماره سؤال	بعد
۳۱، ۲۱، ۱۱، ۱	عمل کردن مبتنی بر اصول، ارزش ها و باورها
۳۲، ۲۲، ۱۲، ۲	راستگویی
۳۳، ۲۳، ۱۳، ۳	استقامت و پافشاری برای حق (ایستادگی بخاطر حقیقت)
۳۴، ۲۴، ۱۴، ۴	وفای به عهد (تعهد)
۳۵، ۲۵، ۱۵، ۵	مسئولیت پذیری برای تصمیمات شخصی
۳۶، ۲۶، ۱۶، ۶	اقرار به اشتباهات و شکست ها
۳۷، ۲۷، ۱۷، ۷	قبول مسئولیت برای خدمت به دیگران
۳۸، ۲۸، ۱۸، ۸	فعالانه علاقمند بودن به دیگران (اهمیت دادن خود جوش به دیگران)
۳۹، ۲۹، ۱۹، ۹	توانایی در بخشش اشتباهات خود
۴۰، ۳۰، ۲۰، ۱۰	توانایی در بخشش اشتباهات دیگران

پرسشنامه ی ارزیابی رابطه ی والد - فرزند (PCRS)

این پرسشنامه، توسط فاین، مورلند واسچووبل^{۱۴} (۱۹۸۳) ساخته و از ۲۳ گویه تشکیل شده است که به منظور سنجش کیفیت ارتباط والدین و فرزندان به کار می رود.

PCRS، دو فرم دارد که یکی برای سنجش رابطه ی فرزند با مادر و دیگری برای سنجش رابطه ی فرزند با پدر می باشد. هر دو فرم، برای پدر و مادر یکسان است، به جز کلمات «پدر» و «مادر» که قابل تغییرند. بنابراین فقط، از یک فرم در این تحقیق استفاده شده است. اما در فرم های پدر و مادر، عامل های مختلفی وجود دارد.

مؤلفه های پرسشنامه

مؤلفه های نسخه ی پدر

ردیف	خرده مقیاس	سؤالات
۱	احساسات مثبت	۲۴-۱۸، ۳، ۱۴
۲	درگیری و آمیختگی پدر	۱۶، ۱۱، ۱۰، ۹، ۶، ۵، ۲، ۱
۳	ارتباطات	۱۷، ۱۵، ۸، ۷، ۴
۴	خشم	۱۲، ۱۳

¹⁴ Mark.A.Fine, J. Moreland & Andrew Schwebel

مؤلفه های نسخه ی مادر

ردیف	خرده مقیاس	سؤالات
۱	احساسات مثبت	۱، ۲، ۳، ۶، ۷، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۲۳
۲	تنفر/ گم گشتگی نقش	۹، ۱۴، ۱۹، ۲۲
۳	تعیین هویت	۱۳، ۱۶، ۱۸، ۲۱، ۲۴
۴	ارتباطات	۴، ۵، ۸، ۱۵، ۱۷، ۲۰

نمره گذاری پرسشنامه

نمره گذاری پرسشنامه، بصورت طیف لیکرت ۷ نقطه ای می باشد. گویه های شماره ی ۹، ۱۳ و ۱۴ بصورت معکوس، نمره گذاری شده و سپس نمرات گزینه ها جمع و بر تعداد گزینه های هر عامل، تقسیم می شوند (میانگین هر خرده مقیاس). نمره ی کل، مجموع میانگین خرده مقیاس ها است.

پرسشنامه ی مسئولیت پذیری

این پرسشنامه، فرم کوتاه شده ی پرسشنامه ی NEO-PI است که توسط کاستا و مک کری^{۱۵} در سال ۱۹۸۹ تهیه و تدوین شده است (پتلیک^{۱۶}، ۲۰۰۲، دیامانت و بروسارد^{۱۷}، ۲۰۰۳، کنعانی، ۱۳۸۵). پرسشنامه-ی NEO-PI، از پنج عامل بنیادی شخصیت، ساخته شده است (کاستا و مک کری، ۱۹۹۰) و حاوی ۵ حیطة و ۶۰ سؤال می باشد، که به ترتیب عبارتند از: روان رنجورخویی (N)، برون گرایی (E)، پذیرا بودن یا گشاده ذهنی (O)، موافقت یا توافق پذیری (A) و وظیفه شناسی (C). هر یک از این ۵ حیطة با ۱۲ سؤال سنجیده می شوند (کاستا و مک کری، ۱۹۹۲). نمره گذاری این پرسشنامه، بصورت مقیاس ۵ درجه ای لیکرت (از ۰ تا ۴) انجام می شود و بعضی از سؤالات، برعکس نمره گذاری می گردد که برای این پرسشنامه، سؤالات (۵، ۱۰، ۱۵، ۲۰، ۲۵، ۳۰، ۳۵، ۴۰، ۴۵، ۵۰، ۵۵، ۶۰) انتخاب شده و به عنوان مقیاس مسئولیت پذیری می توان از آن نام برد.

پرسشنامه ی استفاده از شبکه ی اجتماعی محقق ساخته

این پرسشنامه شامل ۱۳ سؤال با گزینه های متفاوت می باشد که پاسخ هر یک، میزان استفاده از شبکه های اجتماعی را بیان می کند. یکی از روش های محاسبه ی پایایی آزمون، استفاده از فرمول کرونباخ است. این روش، برای محاسبه ی همبستگی درونی ابزار اندازه گیری از جمله پرسشنامه ها یا آزمون هایی که خصیصه های مختلف را اندازه گیری می کنند، به کار می رود.

مقدار صفر برای ضریب آلفای کرونباخ، نشان دهنده ی عدم قابلیت اعتماد و مقدار ۱+، نشان دهنده ی قابلیت اعتماد کامل است.

¹⁵ Kasya & McCarry

¹⁶ Putlik

¹⁷ Diamant & Brosard

آلفای کرونباخ مقیاس عضویت در شبکه های اجتماعی

پایایی (روش تنصیف)	پایایی (آلفای کرونباخ)	مقیاس
۰/۷۴	۰/۶۹	عضویت در شبکه های اجتماعی

تحقیق حاضر در صدد بررسی تأثیر شبکه های اجتماعی و اینترنت بر هوش اخلاقی، ارتباط با والدین و مسوولیت پذیری، در بین دانش آموزان دوره ی اول متوسطه ی شهر اصفهان درسال تحصیلی ۹۵-۹۴ بوده است. جامعه ی آماری پژوهش، تعداد ۲۵۷۲۵ نفر از دانش آموزان دوره ی اول متوسطه ی شهر اصفهان در نظر گرفته شد که از میان آن ها ۴۰۴ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل آماری داده های پژوهش در قسمت آمار توصیفی، از مقایسه ی مستقیم میانگین وانحراف استاندارد و در قسمت آمار استنباطی، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. همچنین، سطح معناداری آزمون ($P \leq 0/05$) در نظر گرفته شد.

بررسی و تحلیل نتایج

فرضیه ی اصلی: بین عضویت و استفاده از شبکه های اجتماعی و اینترنت با هوش اخلاقی، ارتباط با والدین و مسوولیت پذیری، در دانش آموزان دوره ی اول متوسطه ی شهر اصفهان، رابطه ی معنادار وجود دارد. در این پژوهش، برای بررسی فرضیه ی اصلی، از همبستگی پیرسون استفاده شدو با توجه به نتایج به دست آمده (جداول ۱۱-۴ تا ۱۵-۴)، وجود رابطه بین عضویت و استفاده از شبکه های اجتماعی و اینترنت با هوش اخلاقی، ارتباط با والدین و مسوولیت پذیری، در دانش آموزان دوره ی اول متوسطه ی شهر اصفهان، تأیید گردید. نتایج این فرضیه با پژوهش های محمدی (۱۳۹۱)، رحیمی، مدنی و محمدی (۱۳۹۴)، فقیهی (۱۳۹۲)، سفیری و چشمه (۱۳۹۰) همخوانی داشت.

در توجیه یافته های بدست آمده مبنی بر پیامدهای اینترنت، می توان اشاره کردکه، اینترنت به خودی خود ابزاری بی طرف و خنثی است اما روش استفاده کردن افراد از آن، اهمیت دارد، لذا چنانچه استفاده ی مناسب و مثبت از اینترنت شود، این رسانه موجب توسعه ی جامعه خواهد شد و در غیر این صورت، مشکلات عدیده ای را به ویژه برای نوجوانان و جوانان به ارمغان خواهد آورد. بنابراین، لازم است والدین تاحدودی به فن آوری های روز دنیا مسلط باشند و فرهنگ صحیح استفاده از این فن آوری در جامعه نهادینه شود تا بستر مناسبی برای استفاده ی صحیح از آن، مهیا گردد.

فرضیه ی فرعی اول: بین عضویت و استفاده از شبکه های اجتماعی و اینترنت با هوش اخلاقی، در دانش آموزان دوره ی اول متوسطه ی شهر اصفهان، رابطه ی معنادار وجود دارد. در این پژوهش برای بررسی فرضیه ی اول، از همبستگی پیرسون استفاده شدو با توجه به نتایج جدول (۱۶-۴)، وجود رابطه ی منفی و معنادار بین استفاده از شبکه های اجتماعی و اینترنت با هوش اخلاقی تأیید گردید. به این معنی، که در صورت استفاده ی زیاد دانش آموزان از شبکه های اجتماعی و اینترنت، هوش اخلاقی و ابعاد آن، پایین خواهد آمد و بالعکس. نتایج این پژوهش با تحقیقات ووسن (۲۰۱۶)، انیولا (۲۰۱۳)، لی و کیم (۲۰۱۱)، امیرپور و گریوانی (۱۳۹۳)، همخوانی داشت و با پژوهشی که توسط رضانی و عسگری (۱۳۹۳) انجام شده بود، همخوانی نداشت. در توجیه نتایج بدست آمده، می توان این گونه گفت که، هوش اخلاقی دانش آموزان، مقوله ی مهمی است و

اهمیت برخوردار آن‌ها از هوش اخلاقی بالا، باعث بهبود رفتارها و پیدایش افرادی با اخلاق و در نتیجه جامعه‌ای اخلاق مدار است. آنچه مسلم است، یادگیری ویژگی‌های اخلاقی را نمی‌توان فقط به آموزش در کلاس درس محدود کرد و نوجوان این مهارت را در جریان ارتباط با دیگران نیز فراخواهد گرفت. با توجه به شرایط سنی نوجوان و اثرپذیری وی از محیط اطراف، چنانچه این ارتباط از طریق اینترنت و شبکه‌های اجتماعی که بستری عاری از هرگونه محدودیتند، صورت گیرد، می‌تواند در رشد اخلاقی آن‌ها اثر نامطلوب داشته باشد.

فرضیه‌ی فرعی دوم: بین عضویت و استفاده از شبکه‌های اجتماعی و اینترنت با ارتباط با والدین، در دانش آموزان دوره‌ی اول متوسطه‌ی شهر اصفهان، رابطه‌ی معنادار وجود دارد.

در این پژوهش، برای بررسی فرضیه‌ی دوم، از همبستگی پیرسون استفاده شد و با توجه به نتایج جدول (۱۷-۴)، وجود رابطه‌ی منفی و معنادار بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و اینترنت با ارتباط با والدین، تأیید گردید. به این معنی که، در صورت استفاده‌ی زیاد دانش‌آموزان از شبکه‌های اجتماعی و اینترنت، ارتباط آن‌ها با والدینشان، کاهش خواهد یافت و بالعکس. این یافته با نتایج پژوهش‌های، یائو و پانگ (۲۰۱۴)، زرقا (۲۰۱۱)، هولتز (۲۰۱۰)، برگ (۲۰۰۹)، چیریتا (۲۰۰۷)، امیرپوروگریوانی (۱۳۹۳)، آرام، خادم و نوابخش (۱۳۹۲)، نوغانی و چرخ زین (۱۳۹۱)، دستجردی و صیادی (۱۳۹۱)، مطابقت داشت، ولی با نتایج پژوهش‌های والدو (۲۰۱۴)، ولمن (۲۰۰۲)، عباسی (۱۳۹۰) و محسنی (۱۳۸۵)، که اذعان داشتند، بین استفاده از اینترنت و میزان ارتباط با والدین رابطه‌ی مثبت و معنادار وجود دارد، مطابقت نداشت.

با توجه به نتایج این فرضیه، چنانچه خانواده را به عنوان کانونی فرض کنیم که افراد در آن به وسیله‌ی حلقه‌های عاطفی قدرتمند، به یکدیگر گره خورده‌اند، لازم است بر نقش آن در تمام شئون زندگی فرزندان، توجه خاص کرد. عدم توجه کافی والدین به فرزندان و نادیده گرفتن نیازهای عاطفی آنان، می‌تواند از جمله دلایل ایجاد وابستگی به اینترنت باشد که این امر منجر به فاصله گرفتن فرزندان از افراد خانواده شده و برای جبران این کمبود، به اینترنت و شبکه‌های مجازی پناه برده و آن را با ارتباط‌های واقعی، جایگزین می‌نمایند.

فرضیه‌ی فرعی سوم: بین عضویت و استفاده از شبکه‌های اجتماعی و اینترنت با مسئولیت‌پذیری، در دانش‌آموزان دوره‌ی اول متوسطه‌ی شهر اصفهان رابطه‌ی معنادار وجود دارد. به این معنی که، در صورت استفاده‌ی زیاد از شبکه‌های اجتماعی و اینترنت، مسئولیت‌پذیری آن‌ها کم خواهد شد. در این پژوهش، برای بررسی فرضیه‌ی سوم، از همبستگی پیرسون استفاده شد. با توجه به نتایج جدول (۱۸-۴)، وجود رابطه‌ی منفی و معنادار بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و اینترنت با مسئولیت‌پذیری، تأیید گردید. نتایج این فرضیه با پژوهش‌های انجام شده توسط، لندرز (۲۰۱۴)، ورکل (۲۰۱۰)، اشنایدر (۲۰۱۰)، زارعی (۱۳۹۲)، طالبی و خوشبین (۱۳۹۱) و شایق (۱۳۸۸)، همسو و با پژوهش‌های ابراهیمی (۱۳۹۴)، وطنی و سارعی (۱۳۹۳)، ناهمسو بود.

در توجیه این یافته می‌توان گفت، که مسئولیت‌پذیری یکی از مهارت‌های مهم و لازم برای انسان‌ها تلقی می‌شود و داشتن آینده‌ای روشن، بدون پرورش افرادی مسئول، امکان‌پذیر نیست. از آن جایی که دنیای مجازی، افراد را برای پاسخ‌گویی به اعمال و رفتار خود تا حدودی بی‌نیاز می‌سازد، لذا استفاده‌ی زیاد کاربران از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی منجر به کاهش حس مسئولیت در آنان می‌گردد.

پیشنهادهات

یکی از مراحل اساسی در پایان هر کار تحقیقی، ارائه ی پیشنهادها برای تحقیقاتی است که قرار است در آینده انجام گیرد. از آن جایی که اعتقاد بر این است که، کارهای تحقیقاتی و علمی، مکمل یکدیگرند، پس این بخش از تحقیق از اهمیت بسزایی برخوردار است، زیرا که هر تحقیقی در هر برهه از زمان که انجام شود، از یک طرف به رفع نواقص و اشتباهات تحقیقات گذشته کمک می کند و از طرف دیگر، می تواند برای هدایت و پیشبرد تحقیقات بعدی به سوی اهداف، راهنمای خوبی باشد. بر اساس پژوهش انجام شده، می توان پیشنهادهات کاربردی و پژوهشی زیر را جهت رفع مسائل و مشکلات، چه در تحقیقات و چه در جامعه ارائه کرد.

پیشنهادهات کاربردی

- ۱- پیشنهاد می شود که وزارت آموزش و پرورش با تغییر سیاست های آموزشی خود، از حافظه محوری به سوی پژوهش محوری در سطوح مختلف و متناسب با دوره های آموزشی حرکت کند و در استفاده از فن آوری های روز، به گونه ای دانش آموزان را درگیر استفاده ی کاربردی از اینترنت نماید که این نوع استفاده، در وجود آنان نهادینه شده و فرصت تفکر در مورد استفاده های نامطلوب، از آنان گرفته شود.
- ۲- با توجه به این مسئله که خانواده و روابط بین والدین و نوجوان، تأثیر فراوانی بر نوع استفاده ی نوجوان از اینترنت دارد، بنابراین پیشنهاد می شود در مدارس طی جلساتی، ضرورت ایجاد روابط حسنه و دوستانه ی والدین با نوجوان مطرح شود و آنان از خطرات استفاده ی زیاد نوجوان از اینترنت آگاه گردند.
- ۳- با توجه به این مسئله که یکی از مهم ترین دلایل استفاده ی زیاد نوجوانان از اینترنت، پر کردن زمان بیکاری و اوقات فراغشان است، بنابراین پیشنهاد می شود که، والدین و مسئولین مدرسه، تدابیری را جهت گذراندن اوقات فراغت نوجوانان، بیندیشند.
- ۴- پیشنهاد می شود، در برنامه های آموزشی مدارس، دبیران ضمن آموزش محتوای دروس، به مقوله- های هوش اخلاقی و پرورش روحیه ی مسئولیت پذیری در دانش آموزان نیز توجه ویژه ای مبذول کنند و برنامه هایی در زمینه ی رشد و آموزش ارزش های انسانی و اخلاقی در بین آن ها، برگزار نمایند.
- ۵- بستر سازی مناسب در مدارس، جهت انجام فعالیت های گروهی دانش آموزان و مشارکت دادن آن ها در امور فرهنگی، اجتماعی، مذهبی و... تا اینکه دانش آموزان، عملاً با بسیاری از ملاحظات، الزامات و حتی محدودیت های مرتبط با فعالیت های جمعی و گروهی آشنا شده و توان مسئولیت پذیری و پاسخ گویی خود را در قبال عملکرد فردی بروز دهند.
- ۶- پیشنهاد می شود، بجای محدودیت روز افزون برای رسانه های جدید مثل اینترنت، بهتر است با توسل به نظریات جدیدتر ارتباطات، اثرات رسانه ها را از طریق بستر سازی های مناسب اجتماعی بهینه کنیم.
- ۷- نهادهای اجتماعی و ارگان های مختلف می توانند با توسعه ی فعالیت های اجتماعی خود در اینترنت، زمینه ی استفاده های اجتماعی افراد از اینترنت را فراهم سازند و باعث کاهش صدمات اجتماعی ناشی از اینترنت، گردند.

پیشنهادات پژوهشی

- ۱- در تحقیق انجام شده، اثرات استفاده از اینترنت، تنها بر روی سه متغیر هوش اخلاقی، ارتباط با والدین و مسئولیت پذیری نوجوانان مورد بررسی قرار گرفته است، لذا لزوم تحقیقاتی که پیامدهای این رسانه را بر دیگر متغیرهای اجتماعی و شخصیتی بسنجند، بشدت احساس می شود.
- ۲- طبق گفته های پیشین، اینترنت، بدلیل دارا بودن تکنولوژی انتقال اطلاعات در سرتاسر جهان، با رشد سریع و فراگیر خود، مطرح ترین رسانه ی عصر حاضر شناخته شده است و با توجه به اینکه، در کشور ما به عنوان یک رسانه ی نوپاست، لذا شناخت اثرات این رسانه بخصوص اثرات فرهنگی آن از طریق انجام پژوهش های گسترده و اتخاذ تصمیمات درست بر مبنای نتایج حاصله و متناسب با نیازهای جامعه، لازم و ضروری می باشد.
- ۳- با توجه به اینکه پژوهش انجام شده، تنها بر روی دانش آموزان دوره ی اول متوسطه صورت گرفته است، پیشنهاد می شود که در مقاطع و پایه های تحصیلی دیگر نیز، مورد پژوهش قرارگیرد.
- ۴- با توجه به اینکه ممکن است نوجوانان نظر خود را درخصوص اثرات استفاده از اینترنت به صورت صریح و واضح، بیان نکنند، پیشنهاد می شود که پژوهشی با امکان سنجش نظر والدین در مورد اینترنت، انجام شود.

منابع

- ابراهیمی، ح. ۱۳۹۴، بررسی رابطه بین اعتیاد به اینترنت با ویژگی های شخصیتی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم شهرستان خواف، شماره ۲، ص ۱۴-۱۳۸۷، فضای مجازی عرصه ی ظهور خلاقیت، اولین کنفرانس ملی خلاقیت شناسی، TRIZ و مهندسی و مدیریت نوآوری ایران، ص ۱۲۰.
- احمدی، ز. ۱۳۹۱، آسیب شناسی ارتباطات اینترنتی، نشریه ی پگاه، شماره ۲۹۴، ص ۱۱۸.
- احمدی، ا. و. رضانی، ع. ۱۳۸۶، تأثیر آموزش مسئولیت پذیری به شیوه ی گلاسز بر کاهش بحران هویت دانش آموزان متوسطه ی اصفهان، مجله ی پژوهش های علوم تربیتی و روانشناختی، شماره ۲، ص ۲۳-۳۲.
- احمدنیا، ش. ۱۳۹۲، بررسی جامعه شناختی، تأثیر شبکه های اجتماعی مجازی بر مناسبات خانوادگی، شماره ۲۵، ص ۷۶.
- اخلاقیان، ف. ۱۳۹۱، سنجش عوامل تأثیرگذار بر اخلاق و مسئولیت اجتماعی در شبکه های اجتماعی مجازی با تأکید بر استراتژی های مدیریت شبکه ای، ص ۲۲.
- اسدی، ا. ۱۳۹۲، اینترنت و خانواده، گاهنامه ی فرهنگی- اجتماعی دانشجویی، شماره ۱، ص ۲۴-۲۲.
- اسلویین، ج. ۱۳۸۹، اینترنت و جامعه، تهران: نشر کتابدار، ص ۸۹.
- اکبرپور، م. ۱۳۸۹، راهبرد هایی برای افزایش مسوولیت، نشر تعلیم و تربیت، ص ۲۳.
- اکبری تبار، ع. و اسکندری پور، ا. ۱۳۹۲، رسانه های اجتماعی و شبکه های اجتماعی مجازی، مطالعه ای در باب تأثیرات شبکه های اجتماعی مجازی برسبک زندگی جوانان، کنگره ی ملی اداره ی کل ورزش و جوانان شیراز و پژوهشکده ی علوم اجتماعی دانشگاه شیراز، ص ۷-۳۲.
- اکبری نژاد، ای. ۱۳۸۷، بررسی تأثیر آموزش مهارت های اجتماعی بر عزت نفس و مسوولیت پذیری دانش آموزان دختر سال دوم متوسطه، خوزستان: دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان، پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی مشاوره، ص ۲۳.
- امرایی، ا. و اسلامی، ح. ۱۳۸۵، رفتار شهروندی مجازی، مجله ی تدبیر، شماره ۱۸۷، ص ۶۵.
- امرایی، ف. و حسن پور، و. ۱۳۹۲، روش های پژوهش در علوم رفتاری دانش آموزان لرستان، انتشارات آگاه، چاپ دوم، ص ۳.
- آذین، ا. و پیرمحمدی، ک. ۱۳۸۷، بررسی نقش رسانه های نوین با تأکید بر ماهواره و اینترنت بر هویت فرهنگی دانشجویان، مجله ی پژوهشنامه ی علوم اجتماعی گرمسار، سال دوم، شماره ۲، ص ۵۶.
- باستانی، ب. ۱۳۹۲، جرائم کامپیوتری و اینترنتی، تهران: انتشارات بهنامی، ص ۱۷.
- Derus. E. 2009. An exploration of the relationship between family functioning and adolescent sexual decision making. M. S. Thesis. Skills University of Alberta:89.
- Dinorcia. V. 2011. Drawn on moralintelligence, Available at: Dinorcia, Net/pdfs/Dinor-CiaDerwinon moral,intelligence 2010. Pdf:121.

- Drussell. J. 2012. Social Networking and Interpersonal Communication and Conflict Resolution Skills among College Freshmen. *Master of Social Work Clinical Research Papers*,Pp:21.
- Eniola. m. 2013. Impact of Online Social Networking on Employees' Commitment to Duties in Selected Organizations in Lagos State, Nigeria
A Journal of the Academy of Business and Retail Management:94.
- Fitzpatrick. M. A. (2004). The family communication patterns theory: Observations on its development and application. *The Journal of Family Communication*. Vol 4:167.
- Flisher. H. & Carr. S. 2010. Getting Plugged in: An Overview of Internet Addiction, *Journal of Paediatrics & Child Health*, Vol, ۴۶, No:10.
- Gaig. E & Brliner. F. 2001. spiritual intelligence; watis spiritual intelligence? How it benefits a person? [www. Skopu. files. wordpress. com](http://www.Skopu.files.wordpress.com):219.
- Gardner. J. 2001. What has been happening to the quality of workers lives in britian? *Wor Wick University: Mimeo*:34.
- Goldenberg. I. & Goldenberg. H. 2008. Family therapy (Translated by Hamid Reza Hoseinshahi et al. (2009). Tehran: Ravan: **71**.
- Hantik. c. 2014. effect of social networks online on students. Translated by Masood shahmoradi:54.
- Hosseinbor. M. Bakhshani. N. & Shakiba. M. 2012. Family functioning of addicted and non-addicted individuals: A comparative study. *Int J High Risk Behaviour Addict*:109.